

A kolumnista: bennszülött antropológus

Szajbély Mihálynak, születése évfordulójára, tisztelettel

Teofil Pančićnak az újvidéki Cenzura nevű kiadónál megjelent *Plavušina dilema* – magyarul: *A szőkeség dilemmája* – című cikkgyűjteménye a szerb újságírásban nagyon népszerű és ezen felül igazán tiszteletre méltó publicisztikai műfajt, a kolumnát reprezentálja magas színvonalon.

Teofil Pančić szabadúszó újságíró, Újvidéken és Zimonyban él, évek óta figyeli az országos és a helyi politikák történéseit, a mostani már a szerző tizennegyedik kötete. Bár foglalkozása szerint újságíró Teofil Pančić, sokan tartják írónak, mondjuk hírlapíró írónak, megint mások antropológusként tartják számon, nem is eltúlozva újságcikkeinek jelentőségét, hiszen több könyve jelent meg a nevezetes és kiválóan szerkesztett *XX. Század* nevű antropológiai könyvsorozatban, Ivan Čolović magánvállalkozásában, s ezek a könyvek mind újságcikkeket tartalmaznak. Szólni kell azonban ezeknek az újságcikkeknél a műfajáról. A nyomdászatból kölcsönvett szóval kolumnának mondják a Teofil Pančić által művelt publicisztikai műfajt, kolumnistának, aki műveli. A kolumna egyazon szerzőtől ugyanazon a helyen, ugyanúgy tördelve sorozatosan megjelenő hírlapírói műfaj, napilapok és hetilapok egyaránt művelik; minden valamirevaló újságnak van kolumnistája, vannak akik, legtöbbször, hétről hétre jelentkeznek írással, de vannak, ritkán, akik napról napra, azonos fejcím alatt, az újságnak ugyanazon a helyén. A híres szerb regényíró, Svetislav Basara már néhány éve naponta jelentkezik kolumnával a Danas nevű napilapban. Teofil Pančić egy ideig a szókimondó Peščanik hírportálon jelentkezett napról napra. Öngyilkosságnak mondta ezt a vállalkozását az új könyv előszavában, naponta megjelenő hetilapformátumú kolumnának... Egy rendkívül termékeny szerzővel állunk szemben tehát, egy olyan szerzővel, akiről valóban joggal állítható, hogy író, holott foglalkozása szerint újságíró, hiszen a műfaj, amit művel nyelvezetével és stílusával, hangvételével és anyagának elrendezésével közel áll az irodalmi, mondjuk prózai műfajokhoz, ilyen szempontból a magyar hírlapírásban népszerű tárcára emlékeztet, a sokszor tárcanovellának mondott műfajra, holott tartalma szerint napi politikai és nemcsak politikai események kommentárja, ilyen értelemben hírközlő funkciója is van, s ennyiben nagyon távolra kerül a tárcától, főként a tárcanovellától. A kolumnát hírközlés előzi meg, legtöbbször akár a magas politika világából, akár a vidéki történésekből származó újsághír, amelynek neves vagy névtelen hősei vannak, mindig valaki, akinek a neve

valamilyen jelenséget, vagy politikai tisztséget közöl. Van amikor a kolumnista névszerint hivatkozik a személyre, van amikor csak utalásszerűen, máskor megkerülve a nevet csupán a szerepet hozza szóba, ám akár a névvel, akár a név nélkül megjelenő személy mindig valamilyen általánosabb történést, jelenséget jelöl, valamit, ami az előző vagy az elmúlt napok eseménye, ezért aztán a kolumna mindig időszerű, látszólag gyors feledésre van ítélve, mint általában a napi hírek, ugyanakkor azonban meg is őrzi a jelenséget, mert példának veszi egy általánosabb értékrendben, valójában abban az értékrendben, amit a kolumnista szemlélete, világlátása, nem utolsó sorban személyisége képvisel. Itt van mindjárt példának Teofil Pančić legújabb könyvének címe: *A szőkeség dilemmája*. Ki ez a szőkeség, aki dilemmázik? Sokszor szexista viccek vissza-visszatérő hőse, egy személytelen jelkép tehát, kíméletlen viccek hőse, akiről minden elmondható, csak éppen néven nem nevezhető, mert szőkeségén kívül se neve, se megkülönböztető ismertető jegye, se élete, se életrajza nincs, nem lehet tudni hová tartozik a társaságban, azon kívül, hogy festett, vagy ritkábban természetes szőkeség, semmi más nem lehet tudni róla, illetve annyit mindenképpen, hogy bárgyú és naív, céltábla, amit a vicc mindig telibe talál... Milyen dilemmával küzd a viccek világából Teofil Pančić könyvének címébe került szőkeség? Egy rosszul feltett kérdésen dilemmázik, azon, hogy hogyan mondják helyesen Irán vagy Irak... Nincs helyes válasz a kérdésre, mert értelmetlen a kérdés, ám dilemmát okozott a szőkeségnek, megoldatlan dilemmát. Teofil Pančić nem hagy kétséget affelől, hogy a szőkeség nem nyugvó dilemmája valójában szimbóluma az egész szerb közéletet átható, váltig ismételtetett, sok-sok politikai megnyilatkozásban napról napra felmerülő dilemmának, hogy vajon mi a helyes, Koszovó vagy Európa. Pančić szerint a kérdés számtalan oknál fogva értelmetlen, ami nem akadályozza meg a politikai, az értelemiségi és más eliteket, hogy választ keressenek rá, mintha komoly kérdés volna. Amikor az új kötetbe sorolt írások készültek épphogy megszabadult a közélet a legmélyebb válságtól, ám a kérdés fennmaradt és állandó dilemmát jelent, úgy látszik a világ végéig, meg a válaszok sokféleségét hozza magával, a téblábolást az időben, a rövid ideig tartó akaszzkodást hol Európára, hol Oroszországra, Koszovóra és Vajdaságra, a liberalizmusra és a konzervativizmusra, a baldoldali frázisra és a jobboldali csizmára... Amikor a kötet írásai készültek az ország ebben a rosszul feltett kérdésből következő dilemmában lélegzett, s Pančić egész könyve magát ezt az értelmetlen dilemmát támadja, anélkül, hogy egyetlen pillanatra is megoldást javasolna, nem a kolumnista dolga, hogy megoldja a dilemmát, az ő dolga, hogy a dilemma értelmetlenségére figyelmeztessen, meg persze, hogy sorra vegye a dilemmában élőket, a dilemmára választ keresőket, mindazokat, akik lázalmukban feltették a kérdést s azóta ámokfutók módjára ismételtetik. Róluk, eme értelmetlen dilemma hordozóiról, megszólatatáiról, a sok változatban előforduló szőkeségekről szólnak Teofil Pančić kolumnái, és nem

akárhogyan. Persze Pančić nem hagy kétséget saját álláspontja felől; nem keres választ az eleve értelmetlen kérdésre, neki nem okozott dilemmát a rosszul feltett kérdés, nem osztozik a szőkeség gondjában, ő mást sem tesz, mint hogy sokfelől, akár az is mondható, hogy minden irányból a kérdés értelmetlenségére, a dilemma tarthatatlanságára figyelmeztet.

Megjelent egyszer a lebombázott, majd sebtiben újraépített újvidéki vasúti és közúti hídon egy transzparens, afféle politikai jellegű felirat: „1999 – 2009, bombák akkor, státútum most. A cél nem válogat az eszközökben”. Vajdaság tartomány státútuma körüli folyó ádáz politikai harcok idején történt ez, akkor amikor a készülő státútum ürügyén Vajdaságot és a vajdasági politikai elitet vette célba az országos pártpolitika. Vojislav Koštunicának, nemrégiben még szerb kormányfőnek azóta igencsak levitézlett pártja fiataljai tűzték ki a feliratot a hídra. Pančić ezt az eseményt kommentálva, ennek a könyvnek talán egyetlen helyén szólal meg önmagáról, mondván, ne kérdezzék meg őtöle, honnan ezeknek a hidat mászó ifjaknak a politikai kultúrája, nem az ő dolga, hogy a kérdésre válaszoljon, az ő dolga, hogy tanúskodjon, minden más a multudiszciplináris szakértők csapataira tartozik. Azért említem *A szőkeség dilemmájának* éppen ezt a szöveghelyét, mert részint a kolumna természetére és a kolumnista dolgára mutat rá, részint pedig a poltikai életnek azt az időszakát jellemzi, amikor a Vajdaság került a politikai beszéd előterébe, minthogy legalább részben vissza akarta szerezni azokat a tartományi jogokat, amelyeket Milošević feltétel nélkül elrabolt tőle. A bombázások és a státútum közös nevezőre hozása azt jelzi, hogy akkoriban nem igazán válogattak az eszközökben, aminthogy akkor sem, amikor az ország új alkotmányát szavaztatták meg a honpogárokkal és amikor Vajdaság nemet mondott az alkotmányra... Kemény politikai harcok dúltak akkoriban, igaz, mostanára sem csendesedtek el nagyon, a tartomány továbbra is a poltikai elitek sorozatosan visszatérő témája. A kolumnista Teofil Pančić nem keres magyarázatot a történésekre, nem az ő dolga, hogy elemezzen, az ő dolga, hogy tanúskodjon, ám nem a semleges tanúskodás a feladata, hanem a tanúskodásba épített értékelés és értelmezés, ami persze nem lehetséges a személyiség megnyilvánulása nélkül. Azt jelenti ez, hogy a kolumna egyszerre rögzíti az eseményt, sokszor máshol már rögzített eseményt tűz a tollára, s ehhez értékelő és értelmező tanúskodást fűz, valamit, ami egyszerre kommentár és személyes megnyilatkozás. Teofil Pančić kolumnáit egyszerre lehet tanúskodásnak és személyes megnyilvánulásnak venni, mert bennük írásról írásra éppen a személyes ítéletmondás, a személyes állásfoglalás szólal meg, ám sohasem közvetlenül, sohasem a pusztá szókimondás eszközével, hanem – s itt lép be kolumnáiba az irodalmiság alapvető jegye – elhalasztva, elodáztatva, ami ebben az esetben nem más, mint a humor, az irónia, nem egyszer a szarkazmus bevezetése a beszédbe. Akár az is mondható, hogy az irodalmi beszédmód és formálás, a nyelv nyújtotta lehetőségek kihasználása,

a stilisztika eszköztára épül rá a tanúskodás szövegére, mindarra, amit a napi politikai és nemcsak politikai történések kínálnak fel. Ezért állítható, hogy ha egyszer valaki, tíz, vagy húsz, vagy harminc év után arra lesz kíváncsi, milyen volt a politikai élet, milyenek voltak a mindennapok, mit jelentett egykor Vajdaság tartomány jelenléte a szerbiai közéletben és gazdasági életben, akkor nyugodtan fordulhat Teofil Pančić és más neves kolumnisták, Miloš Vasić, Nataša B. Odalović, Svetislav Basara – hogy csak a *Danas* kolumnistái néhányának nevét említsem meg – kolumnáihoz. (A *Danas*ról csak annyit, hogy sokan tekintik naponta megjelenő hetilapnak.) Ezért esik oly közel a kolumna mind a tárcához, mind pedig az antropológiához. A kolumnisták joggal tekinthetők bennszülött antropológusoknak.